

UOT 81.

Bənövşə Məmmədova
Azərbaycan Dillər Universiteti
benovshem.m@gmail.com

KARL FOSSLERİN “DİL KİMLİYİ” KONSEPSİYASINDA İDEALİST POZİTİVİZMİN İNİKASI

Açar sözlər: “dil kimliyi” nəzəriyyəsi, idealist pozitivizm, Karl Fossler, Benedetto Croce

Key words: “language personality” theory, idealist positivism, Karl Vossler, Benedetto Croce.

Ключевые слова: теория «языковой личности», позитивистский идеализм, Карл Фосслер, Бенедетто Кроче.

XX əsrdə öz inkişafının ən intensiv mərhələsinə qədəm qoymuş “dil şəxsiyyəti” nəzəriyyəsi öz dövrünün aparıcı fəlsəfi doktrinalarının təsirindən kənar qalmamışdır. Fəlsəfi doktrinaların bir-birini ən sürətli şəkildə əvəzlədiyi bu yüzillikdə insana, şəxsiyyətə, insanların ən aparıcı ünsiyyət və fikri ifadə vasitəsinə münasibətin bir formatdan digər formata intesivliklə keçid etdiyi XX yüzillikdə dil şəxsiyyəti nəzəriyyəsinin də fərqli nəzəri zəminlərə “ötürülmə” cəhdləri müşahidə edildi. Heç şübhəsiz ki, bu ilk növbədə, “çox vaxt fəlsəfənin bütün elmlərin anası hesab edilməsi”, “ictimai şüurun, məhz, fəlsəfi kateqoriya olması” və bu səbəbdən də “müasir təbiətşünaslığın, fizikanın, riyaziyyatın fəlsəfəyə əsaslandığı” kimi, “dilçilik elminin də ... ilkin inkişaf mərhələsində fəlsəfənin bir hissəsi kimi meydana gəlməsi” gerçəkliyini əyani şəkildə təsdiq edir [1, s. 19].

Digər tərəfdən dilin fəlsəfənin ən global problemlərindən biri olması gerçəkliyinin etiraf edildiyini də ortaya qoyur. Belə ki, S.Xəlilovun qeyd etdiyi kimi, “xüsusən *dillə ifadə olunan bilik* artıq ancaq sonlu, müəyyən və riyaziləşdirilə bilən, məntiq formaları əsasında qurulan, bir sözlə, *formal bilikdir – informasiyadır*. Canlı bilik isə hələ varlıqla əlaqələrdən tam məhrum olmamış, qoparılıb ayrılmamış, dil qəlibinə salınmamış, “konservləşməmiş” bilikdir (kursiv bizimdir. – B.M.) [2, s.73]. Dilçilik və fəlsəfənin müştərək fəaliyyəti nəticəsində həm real dil, həm də potensial “dil” bilik, yəni altşüur bilik paradıqlarını “istehsal edən” idrak fəqliyyəti öyrənilir. Dil şəxsiyyəti (həm fərdi, həm də milli dil şəxsiyyətlərindən söhbət gedir) geniş anlamdakı bilik paradıqlarını ehtiva etdiyindən hər iki kontekstdə,

yəni həm verbal reallıq qazanmış (mətnlər formatında ifadə tapmış) bilik paradıqmalarını, həm də informasiya metabolizmi formatını formalaşdırın koqnitiv mexanizmlər sistemini əhatə edir. Təsadüfi deyil ki, məhz XX əsrdə **"Dil mövcudluğun əsası olduğundan, elə dünyanın özü də sonsuz, nəhayətsiz mətni təcəssüm etdirir. Əslində, hər şey mətnləşir"** [3, s.88] – kimi flaqman lozunq formalaşa bilmişdir. Dekonstruksiya ideoloqu J.Derrida-nın dilindən səslənmiş bu ifadənin perifrəzına yol versək deyə bilərik ki, əslində "Dil və eləcə də nitq davranışı şəxsiyyətin əsas ifadə formalarından biri, bəlkə də birincisi olduğundan şəxsiyyət özünü elə nitqində, dil kimliyində təzahür etdirir. Əslində, şəxsiyyətin kimliyi onun ifadə etdiyi mətnlərdə gizlidir. Hər şey (şəxsiyyətin bütün arzu-istəkləri; motiv və intensiyaları; əxlaqi-etik tabu və doqmaları, estetik proritələri və s.) mətnləşir". Bu baxımdan, dilin fəlsəfi problemlərinə daha dərinədən baş vurulması XX əsrdə dil şəxsiyyəti ideyasının daha da təkmilləşməsinə, onun sırf linqvistik təlim formatından çıxaraq multidisiplinar problemə statusundakı mövqelərinin sabitləşməsinə yol açdı.

XX əsr fəlsəfi cərəyanları – pozitivizm (L.Viqtenşteynin təmsalında), ekzistensializm (M.Haydegerin təmsalında), neokantçılıq (E.Kassirerin təmsalında), struktulizm və poststrukturalizm (R.Bart, M.Fuko), o cümlədən, dekonstruksiya (J.Derrida), habelə psixologiyadan fəlsəfəyə və ümumilikdə humanitar elmlərə "sıçramış" ən gənc cərəyanlardan olan psixoanaliz (Z.Freyd, J.Lakan), analitik psixologiya (K.Q.Yunq) və b. dil şəxsiyyəti nəzəriyyəsinin ideya-konseptual zəminin formalaşmasında həlledici rol oynamışdır.

M.A.Demyankonun qeyd etdiyi kimi, XX əsrin 20-30-cu illərinin dilçilik görüşləri estetik individualist K.Fossler, filosof-simvolist E.Kassirer, ekzistensialist və eyni zamanda personalizasiya tərəfdarı L.Vaysgerberin ciddi təsirinə məruz qalmışdır [4, s.19]. Göründüyü kimi, L.Vaygerberin dilçilik görüşləri və deməli onun əsasını qoyduğu "dil kimliyi" nəzəriyyəsi dolayısı ilə həm də eksistensializm fəlsəfi cərəyanının əsas doqmalarının təsirindən yan ötməmişdir. XX əsrin I yarısında fəlsəfi fikirlərin zəngin koleydoskopunun "dil kimliyi" nəzəriyyəsinə hansı aspektdən və hansı səviyyədə təsir etdiyini müəyyənləşdirmək üçün ayrı-ayrı istiqamətlər üzrə təhlilimizi davam etdirək.

Pozitivizmin "dil kimliyi" nəzəriyyəsinə təsiri: Dil kimliyi nəzəriyyəsinin yaranmasında həlledici rol oynamamasına baxmayaraq, Karl Fosler (və onun idealist pozitivizmi şəxsiyyət – dil, idiostil problemlərinin təhlilinə böyük töhvə vermiş dilçilər sırasında anılır.

Dilçilikdə pozitivizm daha çox Karl Fosslerin adı ilə bağlansa da, əslində bu fəlsəfi cərəyanın ciddi təsirini öz üzərində hiss etmiş dilçilər "Gənc

qrammatiklər məktəbi”nin nümayəndələri olmuşlar. N.S.Şarafutdinovun qeyd etdiyi kimi, “gənc qrammatiklər” nə romantiklər idi, nə də naturalistlər idi. Onlar üzlərinin “fəlsəfəyə inamsızlığında” Oqüst Kontun pozitivizminə və Herbertin assosiativ psixologiyasına istinad edirdilər. Maraqlıdır ki, “Gənc qrammatikləri” tənqid edən Fosslerin özü də birinciləri pozitivistlər qismində dəyərləndirir [5, s.219]. Yəni, burada eyni pozitivist platformda yanaşma fərqliliyindən söhbət gedir.

Məlumdur ki, dilin fəlsəfi problemlərində daha çox, canlı insanın danışığına diqqət yetirilməsini vacib sayan, dialektlərin öyrənilməsinin labüdlüyünü önə çəkən “gənc qrammatiklər” dilin olduğu kimi, yəni fəlsəfi “yük-ləmələrdən” kənar öyrənilməsinə daha doğru hesab edirdilər. “Dili (yəni, abstrakt anlayışdakı “dili” – B.M.) xüsusi bir şövqlə, *danışan insanı isə çox az tədqiq edildiyini*” özünəqədərki dilçiliyin əsas qüsurlarından sayan Leypsiq məktəbi (kursiv bizimdir. – B.M.) [6, s. 33].

Göründüyü kimi, pozitivizm dilçilik araşdırmalarının vektorunu daha çox insanın, fərdin üzərinə, canlı danışığın üzərinə keçirmək ehtiyacını yaradır. Maraqlıdır ki, XIX əsr dilçiləri danışan insanın nitqinə diqqətin yönəldilməsi vacibliyini vurğulasalar da, bu istiqamətdə araşdırmalar, o cümlədən “dil kimliyi” nəzəriyyəsi yalnız onilliklər sonra ərsəyə gələ bildi. Bu kontekstdə N.İ.Jinkinin fikri ilə razılaşmaq çətindir. Dilçi bir qədər ironik tərzdə qeyd etmişdir: “Nə qədər paradioksal görünsə də, *dilçilər uzun müddət susan insanı tədqiq etmişlər*” (kursiv bizimdir. – B.M.) [7, s. 25]. Məhz, XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərindən etibarən danışan insana maraq artıqca, Humboldtun fərdin dili ilə toplumun, xalqın dilinin ortaqlığı və fərqliliyinin, habelə birgəməvcudluq şəraitinin öyrənilməsinə maraq da artdı. Və pozitivist nöqtəyi-nəzərdən, dilin tədqiqi məsələlərində fərdin fəaliyyəti, yəni nitq fəaliyyəti prizmasından öyrənilməsinə üstünlük verilməyə başlandı.

XX əsrə pozitivizm estafetini ötürülməsində Karl Fosslerin estetik idealizmi mühüm rol oynamışdır. Dilçilikdə pozitivizm ideyalarının inkişaf etdirilməsi kontekstində Karl Fosslerin dil və şəxsiyyət (fərd) probleminə münasibəti xüsusi maraq doğurur.

K.Fosslerin 1904-cü ildə işıq üzü görən “Dilçilikdə pozitivizm və idealizm” əsərində üslubiyatı ön plana alan, onun “sintaksisdən öncə gəldiyini” və əslində, sintaksisi “məüyyənləşdirdiyini” iddia edilirdi. K.Fossler yazırdı: “*Qrammatika, əslində üslubların və ya ədəbiyyatın tarixinin bir hissəsidir... Üslub – ümumidən fərqli olaraq, dilin individual istifadəsidir.* (burada üslub nitqlə eyniləşdirilir. – B.M.)..Fərdi yaradıcılığın bəhrəsi olduğundan dil istifadəsini üslubiyat öyrənir... *Əvvəl üslubiyat, sonra sintaksis.*” (kursiv bizimdir. – B.M.) [8, s.170]. Göründüyü kimi, eyni fəlsəfi plat-

formdan – pozitivizmdən nəşət tapmalarına baxmayaraq, K.Fosslerin idealist pozitivizmi "gənc qrammatiklərin" dil fəlsəfəsinə oppozisiyada durur. Z.İ.Rezanovanın da diqqət çəkdiyi kimi, K.Fossler yalnız hazır "**mətn formatında dil və şəxsiyyətin, dil və xalqın dərin kauzal əlaqəsinin anlaşılı biləcəyi**" mövqeyindən çıxış edirdi. Bu baxımdan Fossler aparıcı linqvistik fənn kimi üslubiyatı nəzərdən keçirməklə kifayətlənməyib, onu (**stilistika-nı**) həm də **kulturoloji fənn statusunda** nəzərdən keçirməsi tam məntiqəməvafiq görünür (kursiv bizimdir. – B.M.) [9, s.142]. Fossler dilçilikdə bilavasitə linqvistik təhlil formatını ikinci plana atmaqla, məzmun və üslub cəhətinə ön plana alması, onun ümumiyyətlə, klassik anlamdakı linqvistikəni iyerarxiyə cəhətdən ədəbiyyat və kulturologiyadan daha "sonrakı" mövqeyə salması anlamına gəlirdi. Bu yanaşma isə son nəticədə, Fosslerin "dil kimliyi" konsepsiyasında sırf üslub, idiositil aspektlərinin daha böyük faktor kimi nəzərə alınmasını şərtləndirmiş və hətta sonuncuların da (üslub və idiositilin də) linqvistik təhlil formatında deyil, filoloji-kulturoloji dəyərləndirmə formatında təqdim olunmasına yol açmışdır.

Məlumdur ki, pozitivizm fəlsəfəsi ilə yanaşı, italyan filosof-estetik Benedetto Kroçenin (1866-1952) təsirinə məruz qalmış K.Fossler **dili fərdi yaradıcılıq məhsulu** kimi dəyərləndirirdi [10, s.324] ki, bu da əslində dil kimliyi ideyasının nəzəri platformu ilə səsleşən yanaşma kimi dəyərləndirilə bilər. Məhz, B.Kroçenin təsirlə Fosslerin estetik idealizmi nitq aktını yaradıcılıq aktına, hətta poeziyaya bərabər tutmağın, dilçiliyi estetika ilə vəhdətdə nəzərdən keçirməyin məqsəduyğunluğunu önə sürdü (bax: [11, s. 2]). "Mən də Kroçe kimi dilçiliyi tarix fənnləri sırasında aid edirəm" – etirafını səsləndirən K.Fossler dili fərdi yaradıcılıq təzahürü olan ayrı-ayrı "dil istifadələrinin, dil ifadələrinin" (yəni, fərdi nitq təzahürlərinin – B.M.) məcmusu kimi nəzərdən keçirir. "Nə qədər fərd varsa, bir o qədər üslub var" [10, s.324, 328] – deyən dilçi, əslində abstrakt dili təyinləndirə bilmir. Bu mənada Fosslerin "dil kimliyi" konsepsiyasında müəyyən assimetriklik ortaya çıxır: dilçi fərdi dil kimliyini ön plana almaqla, milli, sosial, yəni toplumsal dil kimliyinin konturlarını dəqiqləşdirməkdə çətinlik çəkir. Lakin obyektivlik nəminə onu da qeyd edək ki, Fossler "dilçiliyin idealistik sisteminin" təfsirini dilə gətirdiyi kontekstdə dillərin "xalq individuallığına" görə fərqləndirilməsi və müvafiq istiqamətdə təhlil edilməsi vacibliyini də vurğulamışdır. Lakin burada da dillərin yalnız 1) sırf estetik və 2) estetik-tarixi aspektdən tədqiqinin mümkünlüyünü qeyd edən dilçi, fonetika, morfologiya, sintaksis əsasında dil materillərinin dəyərləndirilməsinin "nəzəri deyil, sadəcə praktik fərziyyələrə istinadən" mümkün ola biləcəyini də iddia etmişdir [10, s. 333]. Başqa sözlə desək, Fosslerə görə, dil yalnız fərdi dil kimliklərinin, fərdi üs-

lub təzahürlərinin məcmusu olamaqla yalnız sırf estetik və tarixi planlı təh-
lillərə məruz qala bilər. Yəni, dilçi estetik “fasad”ın hansı dil vahidlərinin iş-
tirəki ilə “ucaldırılmasının” öyrənilməsinə “texniki tərəf” sayaraq bir o qədər
də əhəmiyyətli məqam kimi dəyərləndirmir. Dilçilik ədəbiyyat, tarix və es-
tetikanın yardımçı altdisiplini statusu səviyyəsinə endirilməklə bərabər, “dil
kimliyi” anlayışı sırf estetik-idealist rəkursdan dəyərləndirilir.

Yeni pozitivist platformdan çıxış edən K.Fosslerin açıqladığı mövqeni
antipozitivizm kimi dəyərləndirən Z.İ.Rezanova onun (Fosslerin – B.M.)
təkcə pozitivizmə qarşı deyil (burada pozitivizm deyildikdə, “gənc qramma-
tiklərin” pozitivist konsepsiyası nəzərdə tutulur. – B.M.), eləcə də F.de Sös-
sürün XX əsərin əvvəllərində artıq dilçilik tədiqatlarına yeni istiqamət ver-
miş strukturalizminə qarşı da çıxış etdiyini vurğulamışdır [9, s. 141]. Fossle-
rin yanaşmasına görə, strukturalizm dili və deməli dil kimliyini onun idealist
ruhundan kənar, estetikasını nəzərə almadan tədqiq edir, sırf formal, yəni
struktur özəllikləri ön plana alır. Halbuki (K.Fosslerə görə) dilin, ayrı-ayrı
fərdlərin təkrarsız “dil ifadələrində” təzahür tapan qrammatika deyil, üslub,
tarix və estetikadır.

Dil kimliyi nəzəriyyəsinin təşəkkül tarixini izləmiş V.M.Alpatov qeyd
edir ki, Fosslerin əsəri yalnız müqayisəli-tarixi dilçiliyin əsl mənada “linqvis-
tika” kimi qəbul edildiyi dövr üçün ciddi rezonans yaratmışdır. Bununla belə
etiraf etmək lazımdır ki, 1949-cu ildə vəfat etmiş və *hələ həyatda ikən “lin-
qvistik autsaydərə” çevrilərən, nekroloqunda yalnız ədəbiyyatşünas kimi xa-
turlanılan* Karl Fosler (kursiv bizimdir. – B.M.) [12, s.52] dil kimliyi nəzəriyyə-
sinin “şəxsiyyətə yaxınlaşmasında” əhəmiyyətli dərəcədə rol oynamışdır.

Bütün bu təzadı dəyərləndirmələrinə baxmayaraq, K.Fosslerin adı
haqlı olaraq, “dil kimliyi” nəzəriyyəsinin ideya qaynaqları rolunda çıxış et-
miş dilçilər sırasında çəkilməkdədir (bu barədə daha ətraflı bax: [13, s.2];
[14, s.145]; [15, s.170]).

Fosslerin “dil kimliyi” konsepsiyasının təhlilini yekunlaşdıraraq belə
ümumiləşdirmə apara bilərik: V.P.Muratın qeyd etdiyi kimi, Fossler Hum-
boldt ideyalarının təhrifinə yol verərək, üslubiyyəti dilçiliyin mərkəz fənn
elan etmiş və dilə yalnız fərdi-individual başlanğıc tanımaqla, ümumi olanı –
xalqın dilini, demək olar ki, ikinci plana atmışdır [16]. Məhz, bu cəhət Foss-
lerin fərdi dil kimliyinə yanaşmasını mahiyyət etibarilə Leo Vaygerberin “dil
kimliyi” nəzəriyyəsindən keyfiyyətçə fərqləndirir. Belə ki, neohumboldtçuluq
platformundan çıxış edən Vaysgerber Humboldtun ümumi və xüsusi olan dil
reallaşması formatını mənimsəməklə onu fərdi milli kimlik və xalq milli
kimliyi formatına salmışdır. Fossler isə həmin dixotomiyamı iyerarxik “zəncir”
şəklində salaraq, fərdi üsluba birmənalı üstünlük tanımışdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Babayev, A.M. Dilçiliyə giriş, – B.: Maarif, – 1992. – 504 s.
2. Xəlilov, S.S. Fəlsəfə: tarix və müasirlik (Fəlsəfi komparativistika). – Bakı, "Azərbaycan Universiteti" nəşriyyatı, – 2006. – 420 səh.
3. Derrida Jacques. Différance. In: Critical Theory since 1965, ed. by Hazard Adams and Leroy Searle, Tallahassee, University Press of Florida, –1986. – p.83-94.
4. Демьяненко М.А. «Новая» философия и теория языка в Германии 20-30 гг. 20 в, Москва, 2006. автореферат диссер... канд.филол. наук., 26 с.
5. Шарафутдинова, Н. С. Теория и история лингвистической науки. 3-е изд., испр. и доп., Ульяновск : УлГТУ, 2012. 346 с.
6. Axundov, A.A. Ümumi dilçilik. Dilçiliyin tarixi, nəzəriyyəsi və metodları, – Bakı: "Maarif", – 1979. – 256 с.
7. Культура русской речи Граудина Л.К., Ширяев Е.Н.(ред.), 271 с., https://zism2005.ucoz.ru/_ld/0/99_Russian_Lang.pdf
8. Фосслер, К. Позитивизм и идеализм в языкознании (С.164-178) // История языкознания: XIX – 1-я половина XX в. / Сост., автор комментариев и заданий д-р филол. наук З.И. Резанова. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2010. – Ч. 1. – 2 6 6 с.
9. Резанова, З.И. Лингвистика рубежа веков. Смена предметной сферы. В поисках метода, с.140-145. // История языкознания: XIX – 1-я половина XX в. / Сост., автор комментариев и заданий д-р филол. наук З.И.Резанова. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2010. – Ч. 1. – 266 с.
10. Звегинцев, В.А. История языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. В 2-х частях. Часть I. Издание третье, дополненное. Издательство «Просвещение» –Москва, –1964, –496 с.
11. Бондаренко, А.В. Онтологический статус языка и его объективное позиционирование в современной лингвистике //Армия и общество. Языкознание., 2008 <https://cyberleninka.ru/article/n/ontologicheskij-status-yazyka-i-ego-obektivnoe-pozitsionirovanie-v-sovremennoy-lingvistike>
12. Алпатов, В.М. Об изучении языковой личности с речевыми жанрами и без // Жанры речи. – Саратов: Издательский центр «Наука», 2011. Вып.7. Жанр и языковая личность. 351 с. С. 47-59. <https://www.sgu.ru/structure/philological/linghist/sbomik-zhanry-rechi/materialy-vypuskov/vypusk-7>
13. Менькова, Н. Н.Языковая личность писателя как источник речевых характеристик персонажей, автореферат диссер...канд. филол. наук., Москва, 2005; 20 с.
14. Михалевич О.В. Проблема изучения языковой личности в лингвистике: исторический аспект // Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки, 2011, с.145- 151 <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-izucheniya-yazykovoy-lichnosti-v-lingvistike-istoricheskiy-aspekt>; s.145

15. Азарова, Л. Понятие языковой личности в лингвистике // *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*; VOL. XXXV, 1-2017, с.169-181, <https://journals.umcs.pl/ff/article/download/4252/4693>
16. Мурат, В. П. Эстетический идеализм // *Лингвистический энциклопедический словарь*, Гл.ред. В.Н. Ярцева. М.: Советская энциклопедия, – 1990. – 685 с. <http://tapemark.narod.ru/les/594b.html>

Banovsha Mammadova

Summary

**The Reflection of the Idealist Positivism in Karl Vossler's
"Language Personality" Conception**

The article studies the problem of reflecting idealistic positivism in the theory of "linguistic personality" by Karl Vossler. It reveals that Karl Vossler's "linguistic personality" theory places a strong emphasis on an individual's linguistic identity while ignoring the linguistic personalities of society, individuals, and ethnic groups. According to Vossler, the linguistic personality of a people is just a collection of various individual linguistic personalities. Thus, he came to accept the idea that different individual linguistic personalities actually serve as the foundation for the abstract linguistic personality of the people and society. K. Vossler refuses to identify anything other than the "author's style" in a person's linguistic personality due to his dedication to aesthetic idealism, ignoring other factors. Due to his adherence to aesthetic idealism, K. Vossler refuses to perceive anything other than the "author's style" in a person's linguistic personality, disregarding the reality that different linguistic personalities have phonetic, lexical, and grammatical characteristics.

Social, psychological, cognitive, pragmatic aspects of human (personality) speech behavior and their reflection in the linguistic picture of the world, as well as the language used by people in their professional activities, become the subject of increasing interest of researchers.

Бановша Маммадова

Резюме

**Об отражении идеалистического позитивизма в теории
«языковой личности» Карла Фосслера**

В статье исследуется проблема отражения идеалистического позитивизма в теории «языковой личности» Карла Фосслера. Выявляется что, Карл Фосслер в своей теории «языковой личности» делает акцент на индивидуальную языковую идентичность, оставляя вне зоны своего внимания языковую личность социума, народа, этноса. Согласно Фосслеру, языковая личность народа – это всего лишь совокупность различных индивидуальных языковых

личностей. Он тем самым принимал факт того что, абстрактная языковая личность народа, социума на самом деле служит основой, базисом для различных индивидуальных языковых личностей. В силу своей приверженности к идеям эстетического идеализма, К.Фосслер отказывается видеть в языковой личности индивида ничего кроме «авторского стиля», тем самым не беря во внимания факт наличия фонетических, лексических и грамматических особенностей индивидуальных языковых личностей.

Rəyçi: *f.f.d., dos. T.Əmirova*

Redaksiyaya daxil olma: 22.01.2022

Təkrar işlənməyə göndərilmə: 01.02.2022

Çapa qəbul olunma: 10.03.2022